

K PROBLEMATIKE PRÍSTUPU K POŠTOVEJ SIETI A TVORBE TARIFNÉHO SYSTÉMU

Lucia Madleňáková¹⁰

Anotácia: Príspevok sa zaoberá možnosťami prístupu do poštovej siete verejného poštového operátora pri úplnej liberalizácii poštového trhu a tiež otázkou tvorby osobitných taríf pre stanovenie cien za poskytované poštové služby pri prístupe do jednotlivých bodov poštového reťazca.

Kľúčové slová: univerzálna poštová služba, prístup k sieti, tarifný systém, osobitná tarifa

1. ÚVOD

Problematika liberalizácie poštového trhu, a riešenie otázok súvisiacich s jej realizáciou či už spôsobom „upstream“ alebo viac špecifickým „downstream“ je mechanizmus, ktorý v každom prípade rozvíja súťaž na poštovom trhu a môže na jednej strane pomôcť k zvyšovaniu zisku medzi trhovými hráčmi „ekonomickými úsporami“, na druhej strane by mala priniesť zvýšenie úrovne kvality a komfortu poskytovaných služieb pre zákazníkov. Mnohé problémy tejto oblasti by už v najbližšom období mala odstrániť pripravovaná smernica Európskeho parlamentu. Národné legislatívy členských krajín vo väčšine prípadov v súčasnosti ešte negarantujú možnosť prístupu do poštovej siete a neriešia otázky tarifného systému či kompenzácie finančného bremena pre poskytovateľa univerzálnej služby.

2. PRÍSTUP K POŠTOVEJ SIETI

2.1. Poštový reťazec

Prístup k sieti poskytovateľa univerzálnej služby je možné presne vymedziť len za predpokladu zafinovania jednotlivých častí poštového reťazca, ktorý zahŕňa poštový prepravný proces vo fázach zberu, vnútorného a vonkajšieho triedenia, prepravy a dodania.

Obrázok 1: Fázy poštového reťazca

¹⁰ Ing. Lucia Madleňáková, PhD. Žilinská univerzita v Žiline, Fakulta Prevádzky a ekonomiky dopravy a spojov, Katedra spojov, Univerzitná 1, 010 26 Žilina, Tel. +421 513 3125, Fax +421 5655 615, E-mail: Lucia.Madlenakova@fpedas.utc.sk

Poštový reťazec je možné rozdeliť do dvoch tokov - *horný tok* a *dolný tok*. Horný tok zahŕňa všetky aktivity týkajúce sa zberu, vnútorného triedenia a prepravy poštového substrátu medzi triediacimi miestami.

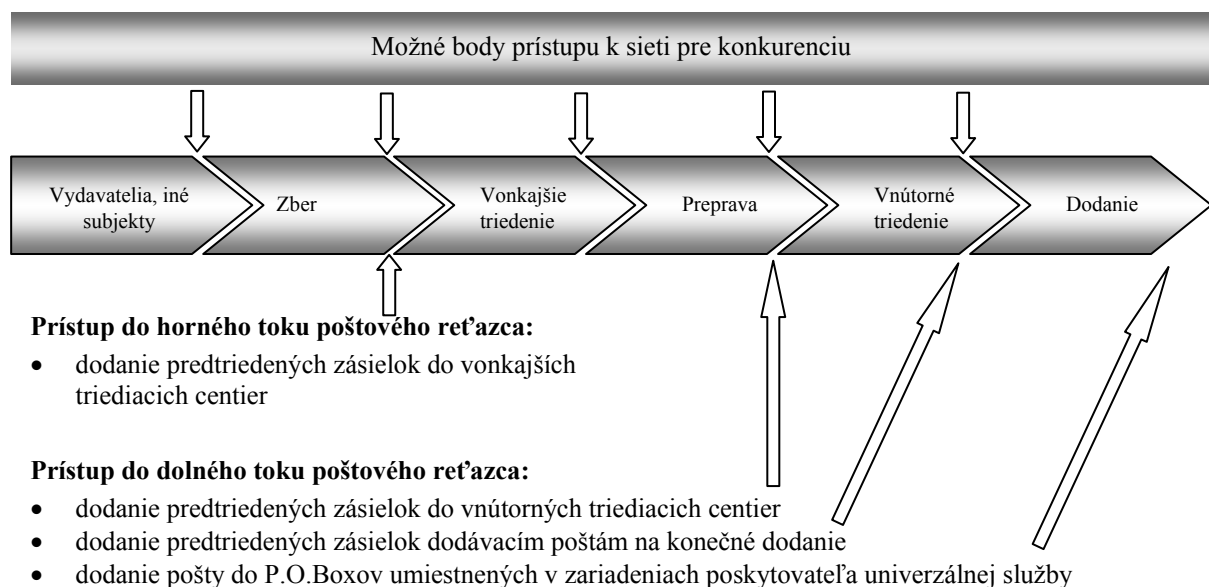
Liberalizácia na hornom toku (upstream) znamená, že prístup k poštovej sieti národného poštového operátora pre výkon aktivít horného toku poštového reťazca bude umožnený aj iným poštovým subjektom, ktoré spĺňajú stanovené podmienky.

Dodávacie činnosti na dolnom toku poštového reťazca (downstream) poskytujú len poskytovateľ univerzálnej služby. Dolný tok predstavuje poštový proces, do ktorého vstupuje iný poštový subjekt ponúkajúci činnosti na hornom toku za účelom, aby poskytovateľ univerzálnej služby dodal jeho zásielky adresátom.[7]

Preto pre poštových operátorov ponúkajúcich aktivity horného toku poštového reťazca musí byť otvorený prinajmenšom jeden prístupový bod na vyhradené dodanie, aby bol garantovaný nediskriminačný prístup do distribučného systému (prístup na dolnom toku). Hlavným predpokladom prístupu k sieti v dolnom toku poštového reťazca je výhrada dodania, ktorá si okrem iného vyžaduje aj financovanie bremena povinnosti univerzálnej služby.

2.2. Úplná liberalizácia a dôvody pre prístup k poštovej sieti

V súvislosti s umožnením prístupu k poštovej sieti národného operátora je veľmi dôležité monitorovať aký je očakávaný vstup na trh, ako sa vyvíja súťaž, ale je tiež potrebné zabezpečiť reguláciu prístupu a stanovenie podmienok pre prístup. Berúc do úvahy vyššie uvedené vo všeobecnosti platí, že relatívne vhodné podmienky pre prístup k poštovej sieti pomáha vytvárať aktívna pozícia regulátora na poštovom trhu.

Obrázok 2: Možné body prístupu do poštového reťazca pri úplnej liberalizácii[3]

Prístup je možný v množstve prístupových bodov siete a môžu existovať odlišné dôvody a účely pre jeho požadovanie:

- 1) prístup môže byť vyhľadávaný ako záležitosť „posledného východiska“; konkurenčný poštový operátor, ktorý pracuje v dodávacej sieti, ktorá ešte celkom nepokrýva všetkých zákazníkov, môže chcieť odovzdať časť poštového substrátu svojich zákazníkov národnému poštovému operátorovi na konečné dodanie,
- 2) prístup môže byť vyhľadávaný subjektmi zhromažďujúcimi poštový substrát, ktorí si v prvom rade uvedomujú svoju obchodnú úlohu napriek cenovej diskriminácii národným poštovým operátorom medzi malými a veľkými zákazníkmi,
- 3) prístup pre konečné dodanie môže byť vyhľadávaný podnikmi, ktoré vystupujú ako poštovní operátori a chcú doručiť zásielky v menšej alebo väčšej časti poštového reťazca. Títo operátori sa prevažne zameriavajú na veľkých zákazníkov. [8]

Pre prvé dve skupiny podnikov uplatnenie princípu nediskriminácie medzi zákazníkmi a súťažiacimi bolo dokázané a je všeobecne dostatočné. Tento typ prístupu je zlučiteľný s vývojom paralelných dodávacích sietí ako ukázali skúsenosti v Nemecku, Holandsku, Španielsku a Švédsku.

Ak je prístup do dolného toku poštového reťazca regulovaný (alebo, tak ako v prípade Spojeného kráľovstva vyjednaný s podporou poštového regulátora), podniky tretieho typu môžu vstúpiť na trh. Tento typ prístupu bude všeobecne škodiť snahe konkurencie investovať do paralelne sa rozvíjajúcej siete dodania. [1]

3. TARIFŇÝ SYSTÉM

Podľa teórií spoločnosti CT Con sa osobitná tarifa za prístup k sieti určuje pre každý definovaný prístupový bod vo vnútri oddelených stupňov systému spracovania. V prípade, že bude zriadených niekoľko prístupových bodov, je nevyhnutné, aby bol navrhnutý počet osobitných taríf zhodný s počtom bodov pre prístup.

S úvahami o prístupe k sieti v dolnom toku poštového reťazca vzniká potreba riešenia otázok týkajúcich sa základných podmienok pre vytvorenie tarifného systému napr. existencie jednotnej tarify pre každý jednotlivý produkt (kusovú zásielku), spôsob stanovenia taríf (za jednu zásielku alebo jeden výber denne) a pod. V tejto súvislosti je však potrebné mať na pamäti, že:

- ak fázy spracovania zásielky na hornom toku reťazca sú liberalizované, nemôže existovať jednotná tarifa za konečný listový produkt,
- jednotná tarifa za kusovú zásielku pre zákazníkov by pre všetkých trhových hráčov znamenala brzdu súťaže a vytvárala by klamlivé stratégie,
- jednotná tarifa za kusovú zásielku pre zákazníkov by pre poskytovateľa univerzálnej služby znamenala brzdu jeho konkurencieschopnosti a mohla by ho nútiť opustiť niektorý /geografický/ súťažný trh.

Pri riešení otázky, či by súkromní poštovní operátori mali poskytovať konečnému zákazníkovi kompletný poštový proces alebo len jeho časť (časť činnosti by vykonal poskytovateľ univerzálnej služby), sa dospelo k záveru, že pre zabezpečenie atraktivity

prístupu k poštovej sieti je nevyhnuté, aby každý uchádzač o prístup mohol pôsobiť ako poskytovateľ úplných služieb a teda od zákazníka by požadoval zaplatenie predajnej ceny za kompletnú službu, pričom služby na dolnom toku poštového reťazca by nakúpil od poskytovateľa univerzálnej služby.

Problém týkajúci sa určenia služieb so stanovenými osobitnými tarifami by riešil tarifný systém založený na počte spracovaných poštových zásielok. Iné možnosti by prichádzali do úvahy len, ak by poskytovateľ univerzálnej služby uzatváral s uchádzačmi o prístup čiastkové zmluvy na čiastkové činnosti, čo by však v praxi nebolo realizovateľné.

3.1. Základné princípy pre tvorbu osobitných taríf za prístup k poštovej sieti

Tvorba tarifného systému môže v zásade vychádzať z dvoch odlišných hľadísk:

- hľadiska nákladov vynaložených v poštovom podniku alebo
- z trhového hľadiska.

Pre tvorbu cien potom existujú tri hlavné prístupy:

- 1) *nákladová orientácia* - tarify založené na aktuálnych nákladoch (tvorba cien prirážkou – podľa hraničných „marginálnych“ nákladov, „price cap“, ...), [4]
- 2) *trhová orientácia* - tarify vytvorené vo vzťahu k aktuálnym alebo očakávaným substitútom alebo porovnateľným regulovaným službám na konkurenčných trhoch.
- 3) *teoretické súťažné dlhodobé ceny* - napr. dlhodobý odhad budúcej „úplnej - dokonalej súťaže“ reguláciou neefektívnych hľadísk súťaže, ktoré musia byť eliminované, až kým sa nedosiahne stabilná súťažná rovnováha na poštovom trhu.

Tieto princípy sa neodlišujú len na teoretickom základe, ale tiež z hľadiska oblasti záujmu účastníkov trhu. [5]

3.2. Systém osobitných taríf za prístup

Systém osobitných taríf za prístup musí byť vypracovaný samostatne pre jednotlivé stupne poštového reťazca. Nevyhnutné je definovať, kde je potrebné určenie taríf a ich regulácia, a ktoré princípy tvorby cien sú najvhodnejšie pre jednotlivé stupne reťazca.[8]

Proces zberu - osobitná tarifa nie je nutná, prístup k systému poskytovateľa univerzálnej služby v tomto bode pre poštových operátorov je irelevantný. Zákazníci akceptujú rôzne trhovo - orientované tarify za zber u každého konkurenčného poskytovateľa.

Proces triedenia (vnútorného i vonkajšieho) - osobitné tarify musia byť nevyhnutne stanovené, pretože triedenie je prvým stupňom dolného toku, kde môže vstupovať poštový substrát konkurentov uchádzajúcich sa o prístup. Kým títo operátori potrebujú investovať a potrebujú dostatočný čas na sfunkčnenie svojho triediaceho systému, poskytovateľ univerzálnej služby by ich mohol vylúčiť z účasti na trhu stanovením neúmerne vysokých osobitných taríf.

Proces prepravy - je žiaduce stanoviť osobitnú tarifu, nakoľko preprava na základe presne stanoveného grafikonu zabezpečuje prepojenie vonkajšieho a vnútorného triedenia. Menší operátori (prevádzkovatelia oblastného zberu a manuálneho triedenia), ktorých množstvo zásielok ešte nedovoľuje vytvoriť výkonnú prepravnú kapacitu, by mohli byť vylúčení z poštového trhu neúmerne vysokou tarifou určenou pre tento prístupový bod.

Proces dodania - osobitná tarifa musí byť presne určená, pretože sa predpokladá, že poskytovateľ univerzálnej služby bude mať výhradu dodania.

3.3. Osobitné tarify za prístup v jednotlivých stupňoch poštového reťazca

Osobitná tarifa za triedenie

Náklady na triedenie závisia od požadovanej kvality zásielky, od jej hmotnosti, rozmerov či ďalších parametrov. Vznikajú tak rozdiely v spôsobe triedenia štandardizovaných zásielok, ktoré je možné triediť triediacimi strojmi a ostatných zásielok, ktoré si vyžadujú osobitný prístup, často krát aj manuálne triedenie. [2]

Pre triedenie (vonkajšie i vnútorné) sa javí ako vhodná jednotná osobitná tarifa za zásielku (alebo kilogram) s možnosťou rozlišovania z hľadiska rozmerov. Osobitné tarify musia byť založené na tzv. efektívnych nákladoch (ide len o nevyhnutné náklady na triedenie, vrátane primeranej miery zisku). Existujú dva princípy aplikácie nákladov:

- aktuálne náklady na triedenie poskytovateľa univerzálnej služby znižované o odhad neefektívnych nákladov poskytovateľa univerzálnej služby
- predbežná kalkulácia (kalkulácia jednotkových nákladov na zásielku vychádzajúca z nulového základu).

Osobitná tarifa za prepravu

Mala by odrážať trhové ceny, ktoré by platil poskytovateľ univerzálnej služby za zmluvné prepravné služby alebo efektívne náklady poskytovateľa univerzálnej služby, ak by prepravné služby zabezpečoval sám.

Osobitná tarifa za dodanie

Musí byť stanovená za kusovú zásielku ako jednotná a mala by byť rozlišovaná iba z hľadiska váhy a rozmerov. Mala by vychádzať z nákladov vynaložených na fázu dodania. Existujú dva adekvátne nákladovo orientované prístupy („cost plus“):

- efektívne náklady, vrátane zdôvodneného primeraného zisku plus prirážka zohľadňujúca dodatočné náklady vynaložené na zabezpečenie prístupu,
- skutočné náklady plus faktor rastu produktivity plus prirážka zohľadňujúca dodatočné náklady vynaložené na zabezpečenie prístupu.

Princíp efektívnych nákladov je ekvivalentný s prístupom vo fáze triedenia a prepravy. Použitím prirážky môže byť do jednotnej osobitnej tarify za prístup v procese dodania zapracovaná povinnosť financovania bremena univerzálnej služby.

3.4. Dodatočné náklady za prístup k verejnej poštovej sieti

Možnosť vstupu poštových zásielok do spracovateľského systému poskytovateľa univerzálnej služby poukazuje na potrebu manažérskeho, organizačného a technického zabezpečenia ponúkaných služieb tak poskytovateľa univerzálnej služby, ako aj operátorov uchádzajúcich sa o prístup k sieti. Za dodatočné náklady možno považovať:

- jednorazové inštalačné náklady na zavedenie a úpravu systému pre prístup k sieti,
- jednorazové náklady za prístup uchádzača (uzatvorenie zmluvy,...),
- bežné, pravidelne opakujúce sa dodatočné prevádzkové náklady na spracovanie poštového substrátu uchádzača o prístup (meranie počtu zásielok, špeciálne zaobchádzanie so zásielkami napr. krehké,...),
- synchronizačné náklady v prípade potreby zmien v technickom systéme poskytovateľa univerzálnej služby,
- náklady súvisiace s konaním regulátora (poplatky za kontrolu regulátorom).

3.5. Tvorba taríf a usporené (obídené) náklady

V zmysle článku 12 Smernice majú osobitné tarify zohľadňovať v porovnaní so štandardnými službami tzv. „*usporené náklady*“, ktoré nevznikli poskytovateľovi univerzálnej služby, ale subjektu pristupujúcemu k jeho sieti.

Usporené náklady sú však pri snahe o čo najlepší spôsob cenotvorby skutočným sporom medzi poštovými operátormi, regulátormi i ekonómami z pohľadu interpretácie požiadaviek poštovej Smernice EP. Ak sú osobitné tarify za prístup založené na predajných cenách znížených o usporené náklady (náklady za prípravu pošty u pristupujúceho operátora nespôsobené poskytovateľom univerzálnej služby), ako sa všeobecne vykladá požiadavka Smernice, efektom je minimalizovať zľavy pre poštu na dolnom toku, maximalizovať ochranu podávateľov, ktorí nezískali zľavu, maximalizovať stimuly na vstup konkurencie do end-to-end trhov a minimalizovať stimuly pre poskytovateľa univerzálnej služby, aby zlepšil služby na hornom toku. Toto môže byť síce vhodný regulačný postoj, ale nemusí byť prijateľný. Niektorí regulátori dávajú prednosť nízkym osobitným tarifám za prístup ako cestu propagujúcu súťaž, ktorá by sa nemohla inak realizovať. Z tohto hľadiska však ani jeden postoj nie je zrejme tak korektný po všetkých stránkach, aby ho národné regulačné orgány pri použití svojich najlepších rozhodnutí v individuálnych prípadoch mohli zakázať. [8]

4. ZÁVER

Liberalizácia poštového trhu je dnes už proces nezvratný. Nakoľko sa čoraz viac hovorí o úplnom otvorení poštového trhu vrátane prístupu k sieti, je potrebné nájsť odpovede na mnohé otázky. Predovšetkým ide o nájdenie vhodného spôsobu

sprístupnenia jednotlivých častí poštového reťazca pre zabezpečenie nediskriminačného prístupu poštových operátorov k sieti verejného operátora, kompenzácie v prípade vzniku neprimeraného finančného bremena pre poskytovateľa univerzálnej služby, ale aj vytvorenia vhodného tarifného systému. A to tak, aby bola zabezpečené poskytovanie univerzálnej služby bez narušenia súťaže na poštovom trhu. Problematikou liberalizácie horného aj dolného toku poštového reťazca vrátane tvorby tarifného systému sa zaoberali už mnohé štúdie. Ich závery, postoje a stanoviská však ešte stále nie sú jednotné.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- [1] Kremeňová, I., Palková, J.: Analýza konkurencie v odvetví poštových služieb. In: Pošta, Telekomunikácie a Elektronický obchod: elektronický odborný časopis - ISSN 1336-8281. - Roč. 1, č. 2 (2006), s. 13-17. Dostupné na: <http://ks.utc.sk/casopis/aktualne2.htm>.
- [2] Madleňák, R.: Návrh optimálneho modelu technológie spracovania poštových zásielok. Dizertačná práca doktorandského štúdia. Katedra spojov, Fakulta PEDaS, ŽU v Žiline. 2003.
- [3] Madleňáková, L.: Liberalizácia a prístup k poštovej sieti. In: Pošta, Telekomunikácie a Elektronický obchod: elektronický odborný časopis ISSN 1336-8281. - Roč. 1, č. 3 (2006), s. 34-40. Dostupné na: <http://ks.utc.sk/casopis/aktualne2.htm>.
- [4] Švadlenka, L.: Management v poštovních službách. První vydání. Univerzita Pardubice, 2006. 121 s. ISBN 80-7194-714-8.
- [5] Vaculík, J.: Programovanie videotextu. 1. vyd. - Žilina : Žilinská univerzita, 2000. 166 s. ISBN 80-7100-708-0.
- [6] Analýza možností a návrh urýchlenia liberalizácie trhu s poštovými službami od 1.1.2006. Dostupné na: <http://www.telecom.gov.sk/index/go.php?id=1468>
- [7] On the Liberalisation of Clearance, Sorting and Transport. Studies on the Impact of Liberalisation in the Postal Sector. 1998. ECSC-EC-EAEC. Brussels-Luxembourg: CT Con, August 1998. Dostupné na: http://www.icp.pt/streaming/LibClear.pdf?categoryId=49429&contentId=74366&field=ATTACHED_FILE
- [8] The Evolution of the Regulatory Model for European Postal Services. 2005. WIK-Consult. Final Report. Study for the European Commission DG Internal Market. Dostupné na: http://europa.eu.int/comm/internal_market/post/doc/studies/2005-wik-final_en.pdf

GRANTOVÁ PODPORA

VEGA 1/1265/04 MŠ SR a SAV - Výskum sieťových procesov v rámci odvetvových zoskupení firiem v SR

Recenzent: doc. Ing. Juraj Vaculík, PhD.
Žilinská univerzita v Žiline, Fakulta PEDaS, Katedra spojov